

Siyasî Düşünce Sözlüğü

Atilla Yayla

7.
baskı

Siyasî Düşünce Sözlüğü

Atilla Yayla

ISBN: 978-975-2500-01-3

Adres Yayınları® / 16

7. Baskı: Mayıs 2019; 1. Baskı: Eylül 2003

© 2019, Adres Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanuni takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Koordinatörü: **Emre Turku**

İç Tasarım: **Liberte Yayınları**

Kapak Tasarımı: **Mesut Koçak**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayınevi

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Adres Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Atilla Yayla

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden lisans (1980), yüksek lisans (1982) ve doktora derecelerini (1986) alıp Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu, İstanbul Ticaret Üniversitesi ve Haliç Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır (1986-2016). Profesör Yayla hâlen İstanbul Medipol Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.

TDV, TSİD, Mont Pelerin Cemiyeti gibi kurumlarda üyelikleri bulunan Yayla, aynı zamanda Liberal Düşünce Topluluğu'nun kuruluşuna öncülük etmiştir. York Town Internet University ve Center of New Europe üyesi olan Yayla, Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur.

Atilla Yayla *Yeni Yüzyıl* gazetesinde günlük yazılar yazmaktadır.

Bazı Eserleri:

Terörizm Üzerine (1990) • *Liberal Bakışlar* (Liberte Yayınları, 1993, 2. Baskı: Profil Yayınları, 2014) • *Sosyal ve Siyasal Teori* (Derleyen) (Siyasal Yayınları, 1994) • *Refah Partisi Üzerine* (Melih Yürüşen ile birlikte) (1996) • *Siyasî Partiler Araştırması* (Melih Yürüşen ile birlikte) (1996) • *Siyaset Teorisine Giriş* (1998) (3. Baskı: Kesit Yayınları, 2012) • *İslam, Civil Society and Market Economy* (Derleyen) (Liberte Yayınları, 1999) • *Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi* (Liberte Yayınları, 2000) • *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal ve İktisadî Felsefesi* (Liberte Yayınları, 2000) • *Demokrasiyi Koruma Kılavuzu* (Liberte Yayınları, 2001) • *Fikir Hareketleri ve Liberal Düşünce Topluluğu* (2003) (2. Baskı: Liberte Yayınları, 2013) • *Piyasa Medeniyeti* (Derleyen) (Liberte Yayınları, 2004) • *İki Cumhuriyetin Kavgası* (Liberte Yayınları, 2007) • *İktisat ve Hayat* (Liberte Yayınları, 2007) • *Liberallik-Demokratlık Tartışması* (Etyen Mahçupyan'la beraber) (Liberte Yayınları, 2008) • *Hayek'in Liberalizm Anlayışı* (Kesit Yayınları, 2012) • *Özgürlüğün Peşinde: Atilla Yayla* (Söyleşi: Oğuz Turan Yayla) (Liberte Yayınları, 2013) • *Hangi Liberalizm?* (Editör; Liberte Yayınları, 2013) • *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler* (Adres Yayınları, 2014) • *Kemalizm* (Liberte Yayınları, 2015) • *Siyaset Bilimi* (Adres Yayınları, 2015) • *Şanlı Direniş: 15 Temmuz* (Liberte Yayınları, 2017) • *Gizli Aşk* (Liman Kitapları, 2017) • *Anayasa Teorisine ve Hukukuna Giriş* (Adres Yayınları, 2018)

İÇİNDEKİLER

Kavramlar A'dan-Z'ye.....	1-215
Kavram Listesi (Türkçe - İngilizce)	220
Kavram Listesi (İngilizce - Türkçe)	224
Geniş İçindekiler	228

Önsöz

Siyasî Düşünce Sözlüğü hem öğrencilerin hem de siyasî, sosyal, iktisadî ve hukukî meselelerle ilgilenen okuyucuların ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmıştır. Sadece kelimelerin lügat anlamlarını vermekle kalmamakta, bunun ötesine geçerek, tematik bir sözlüğün bütün fonksiyonlarını üstlenmeye çalışmaktadır. Kapsadığı maddelerde, meraklı okuyuculara rehberlik yapmakta, okumalarını hangi istikamette yoğunlaştırmaları gerektiği hususunda yol göstermektedir. Bunun ne kadar gerekli olduğu her türlü izahtan varestedir. İçinde yaşadığımız enformasyon çağında, herkes muazzam bir bilgi ve haber bombardımanına tutulmaktadır. Bu, insanların, önemliyi önemsizden, özü teferruattan ayırmasını zorlaştırmaktadır. Her insanın zamanını kıt ve boşa harcanan zamanın telafisi imkânsız olduğundan, lüzumsuz veya yanlış okuma ve yoğunlaşmaların maliyeti çok yüksek olmaktadır. *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, zaman ve gayret israfını önlemek bakımından da okuyucuya çok yardımcı olabilecek bir eserdir.

Eskiden bu tür sözlüklerin genel ve tarafsız olduğuna inanılırdı. Son yıllarda bu inanç tamamiyle yıkıldı. Hiçbir yazarın mutlak anlamda tarafsız olması düşünülemez, çünkü, insanlar değer taşıyıcı varlıklardır. Özellikle bu sözlük gibi normatif meselelerle ilgilenen çalışmalar isteseler de istemeseler de belirli bir perspektiften yazılır, hazırlanır. Gerçekten, meselâ, masa gibi bir nesnenin tanımını üzerinde herkes anlaşabilir ve değer değişiklikleri burada tanımlar arasında

farklılık yaratıcı bir etkide bulunmaz. Masa, sosyalist için de, liberal için de muhafazakâr için de masadır. Ama, zaten kendileri zihnî inşalar olan soyut kavramlara gelince, değerler, tanımlamalarda hayatî rol oynar. Yine masa örneğinden hareket edersek, masanın “güzel” olup olmadığı kişiden kişiye değişir, çünkü, “güzellik”, objektif bir vakıa olmaktan ziyade bir zihnî inşadır. Kavramlara hangi açıdan baktığınız öylesine önemlidir ki, bazen, bir kavramın varlığı veya anlamlılığı bile perspektife bağlıdır. Bunun örneklerini bulmak çok kolaydır. Meselâ, bir liberal için, “sınırlı devlet” kavramı çok anlamlıdır; bir sosyalist içinse, bu kavram ya anlamsızdır ya da, en azından, kötü bir çağrışıma veya manâya sâhiptir. Bu yüzden, son yirmi yıl içinde, sözümona “objektif” sözlükçülükten perspektifli sözlükçülüğe doğru bir kayış olmuştur.

Elinizdeki sözlük negatif özgürlüğü öne alan bir perspektiften hazırlanmıştır. Dikkatli bir okuyucuyu birçok maddede bunu fark edecektir. Ancak, bu, sözlüğün yazımında, akademik terbiyeden ve entelektüel dürüstlükten uzaklaşıldığı anlamına gelmemektedir. Eserde maddelerle ilgili bilgiler çarpıtılmadan, orijinallerine uygun olarak aktarılmaktadır. Negatif özgürlükçü perspektifi taşıyan görüşlere de işaret edilmekte, fakat hiçbir görüş aşağılanmamakta, dışlanmamakta ve çarpıtılmamaktadır.

Sözlüğün hazırlanmasında öğrencilerim Zehra Altundağ ve Güneş Keçebaş'ın yardımlarından çok yararlandım. Kendilerine teşekkür ediyorum. Sözlüğün okuyuculara yararlı olmasını diliyorum.

Atilla Yayla
Maltepe, Ankara
Ekim, 2004

Aa

Açık toplum (Open society)

Yirminci Yüzyılın ünlü liberal filozoflarından K. R. Popper (1902-1994) tarafından popüler hâle getirilen (*Açık Toplum ve Düşmanları*, 1945) ve belirli bir toplum tipine işaret eden bir kavram. Açık toplumda, toplumun mensupları (vatandaşlar) **iktidar** yapılarını/yapılanmalarını iktidarın (düşmanca) mukabelesiyle karşılaşma korkusu olmadan açık ve alenî olarak tenkit edebilirler; eğitim **endoktrinasyona** çevrilmez; toplum **devletin** engellemesi ve manipülasyonu olmadan doğal yollarla serbestçe gelişebilir; düşünce, inanç ve icraat özgürlüğü azamî seviyededir; toplum **totaliter** yönetimlerde olduğu gibi boğucu bir disiplin içinde tutulmaz. Açık toplum, bir taraftan iyi bir kamu düzenini, sosyal âhengi ve **anayasal demokrasiyi** muhafaza ederken, bir yandan da toplumun devletten olabildiğince ve alabildiğince bağımsız olmasına imkân sağlayan bir toplumsal yapılanmadır.

Adâlet (Justice)

Ahlâk, hukuk ve siyaset **felsefesinin** temel kavramlarından biridir. Plato ve Aristo'dan beridir bir-çok düşünür müstakil adâlet teorileri geliştirmeye çalışmış veya kendi sosyal teorilerinin âdil olduğunu öne sürmüştür. Klasik çağda olduğu gibi **modern** çağda da, adâlet hem “sıradan” insanların hem de derin tefekkür sâhiplerinin başlıca ilgi odaklarından biri olma vasfını korumuştur.

Adâlet, günlük lisanda, herkesin ve herşeyin yerli yerinde olması; olması gereken yerde olması; herkesin hakettiğini alması veya herkese hakettiğinin verilmesi gibi anlamlara gelir. Mamafih, bütün bu “tanım”lar aslında birer **totolojiden** ibarettir; kendi başlarına bir şey ifade etmez, adâletle ilgili bilgi birikiminizi genişletmez, adâlet kavrayışımızı şu veya bu yönde değiştirmezler. Adâletin mahiyetinin daha iyi kavranması ve âdil olanın âdil olmayandan ayırtedilebilmesi için ilâve bilgiye ihtiyaç duyulur.

Toplum hayatının ahlâkî ve hukukî alanında adâletin ne olduğunu tespit etmek, ekonomik ve sos-yal alanda adâleti aramaya nispetle daha kolaydır. Hemen hemen bütün toplumlarda hırsızlık, saldırı, cinayet gibi fiillerin fâillerinin cezalandırılması ve mağdurların ve/veya mağdur yakınlarının zararlarının tazmin edilmesi adâletin icabı olarak görülür. Fakat, kişiler veya gruplar arasında gelir, statü, refah ve mülkiyet dağılımının adâletle ilişkisi derin ve uzun tartışmaları gündeme getirir. Adâlet teorileri veya sos-yal-siyasal teorilerin adâletle ilgili görüşleri işte bu alanlarda yoğunlaşır.

Adâlet teorileri genellikle ikiye ayrılmaktadır. İl-ki, usulî; ikincisi, sosyal adâlettir. Usulî adâlet, esas olarak, **liberal**, liberal-muhafazakâr ve **liberteryen** yazarlar; sosyal adâlet ise sosyalist, komünist, **sosyal demokrat** ve bâzen **muhafazakâr** yazarlar tarafından müdafaa edilmektedir. Bu ayrım şu üç temel noktaya dayanmaktadır: a) Adâletin bir ferdin fiilleriyle mi yoksa toplumsal gruplar arasındaki karşılıklı

ko-numlar ve ilişkilerle mi alâkalı olduğu; b) Adâletin geriye dönük mü yoksa ileriye yönelik mi olduğu; c) Adâletin yapılar ve yapılanmayla mı yoksa kurallar ve süreçlerle mi ilgili olduğu.

Usulî adâlet teorilerine göre adâlet bireylerin faaliyetleriyle ilgilidir; gruplar arası ilişki ve denge-lere atfedilebilecek bir değer değildir. Bir ferdin bir başka bireye muamelesinin âdil olup olmadığı o davranışın muhtevasına veya sonuçlarına bakarak değil, davranışın adâlet kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığına bakarak belirlenebilir. Adâlet geçmişteki bir adâletsizliği gidermeye yöneliktir; gelecekte yeni bir durum tesis etmeyi hedefleyemez. Bu adâlet anlayışı D. Hume ve A. Smith'den F. A. Hayek ve R. Nozick'e uzanan çok güçlü bir düşünce geleneğine sahiptir.

Sosyal adâlet teorileri adâleti bireylerle değil toplumsal tabakalar, gruplar veya sınıflar arasındaki ilişki ve mevkilerle bağlantılı bir değer olarak görür. Geçmişe değil, geleceğe yöneliktir; kişiler arasında geçmişte ortaya çıkmış âdil olmayan bir ilişkinin tasfiyesinin veya bu ilişkinin sebep olduğu zararın tazmininin yerine gruplar arasında bugün veya gelecekte âdil olduğuna inanılan bir ilişkinin tesis edilmesini hedefler. Sosyal adâlet teorilerine göre adâlet beşerî faaliyetlere rehberlik eden soyut kurallarla değil, sosyal grupların ulaşabildiği/sâhip olduğu malî ve maddî imkânlarla bağlantılıdır. Bütün muğlaklığına ve zaaflarına rağmen sosyal adâlet teorisi de Karl Marx ve John Rawls'un da içinde bulunduğu güçlü bir entellektüel geleneğe sahiptir.

Âdet (Custom)

Devamlı tekrarlanan ve geçmişte mütemadiyen tekrarlanmış olması bugün de tekrarlanmasının sebebini teşkil eden **rasyonel** davranış. Âdet, “yapılmış olan şeydir”; “yapılmamış olan şey” değildir. Ancak, burada rasyonel kavramının tasrih edilmesi âdetin ne olduğunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. “Âdet”teki rasyonellik (aklılık) (rational) irrasyonelin (akıl dışılığın) değil, non-rasyonelin (non-

Kavram Listesi (Türkçe-İngilizce)

Açık toplum - Open society	Asyatik despotizm - Asiatic despotism
Adâlet - Justice	Ateizm - Atheism
Âdet - Custom	Avusturya iktisadı - Austrian economics
Âdil fiyat - Just price	Aydınlanma - Enlightenment
Âdil ücret - Just wage	Ayrımcılık - Discrimination
Âdil yargılanma hakkı - Due process	Azınlıklar - Minorities
Ahistorik - Ahistorical	Baas - Baath
Aile - Family	Baskı grubu - Pressure group
Akademik özgürlük - Academic freedom	Bedavacı - Free rider
Akıl - Reason	Bilimsel sosyalizm - Scientific socialism
Aktivist - Activist	Bilimsicilik - Scientism
Altruizm - Altruism	Barış - Peace
Analoji - Analogy	Birey - Individual
Anarko-kapitalizm - Anarcho-capitalism	Bireycilik - Individualism
Anarko-sindikalizm - Anarcho-syndicalism	Bireysellik - Individuality
Anarşizm - Anarchism	Bolluk - Affluence
Anayasacılık - Constitutiona-lism	Bolluk teorisi - Affluence theory
Anayasal iktisat - Consti-tutional economics	Bolşevizm - Bolshevism
Anayasal vatandaşlık - Constitutional citizenship	Bonapartizm - Bonapartism
Anayasal yönetim - Constitu-tional government	Bürokrasi - Bureaucracy
Ancien regime - Ancient regime	Casus belli - Casus belli
Anomi - Anomie	Cambridge Okulu - Cambridge School
Anti-semitizm - Anti-semitism	Cumhuriyetçilik - Republica-nism
Antropomorfizm - Anthro-pomorphism	Cunta - Junta
Aparat - Aparat	Çartizm - Chartism
Apolitik - Apolitical	Çelişki - Contradiction
A posteriori - A posteriori	Çevrecilik - Environmentalism
A priori - A priori	Çıkar grubu - Interest group
Arbitraj - Arbitrage	Çoğulcu demokrasi - Plura-list democracy
Argüman - Argument	Çoğulculuk - Pluralism
Arrow teoremi - Arrow's theorem	Çoğunlukçuluk - Majoritaria-nism
Aristokrasi - Aristocracy	Davranışçılık - Behaviourism
Artık değer - Surplus value	Davranışsalcılık - Behaviou-ralism
Askerî rejim - Military regime	de facto - de facto
	Deizm - Deism
	de jure - de jure
	Demagog - Demagogue

Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler

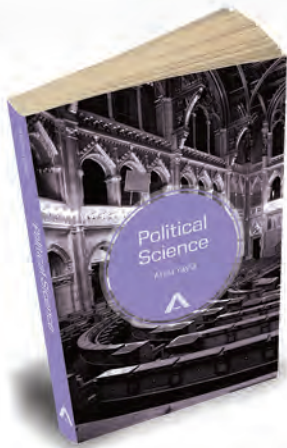
Atilla Yayla

ISBN: 978-975-2500-42-6

4. Baskı, Ocak 2017

Devletler ve sistemleri üzerine teorik girişi takip eden bölümlerde Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere (Birleşik Krallık), Fransa, Almanya ve İran örnekleri üzerinden konunun pratik boyutu da çok kolay anlaşılır bir dil ve üslûpla anlatılmakta. Temel konuları vurgularken okuru bitmek bilmeyen bir deryada yüzdürmek yerine ona okyanusun manzarasını resmeden; meraklı okura bir harita ve pusula sunan Yayla'nın bu çalışması, Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler dersi alan öğrencilerin yanı sıra devlet sistemlerinin ne olduğunu ve başlıca ülke örneklerinde nasıl işlediğini merak eden okur için temel bir giriş kitabı hüviyetindedir.

Political Science

Atilla Yayla

çev. Büşra Sonmez

ISBN: 978-975-2500-58-7

1. Baskı, Ağustos 2018

Political Science has been substantially written to be used in Introduction to Political Science Courses at universities. The purpose of the book is to promote the interest of students into politics and to provide them with an enjoyable learning process. However it does not mean that those who are not university students cannot make benefit of the book. All who are interested in politics, whether as a science, an art or a day to day activity, can benefit from the book.

The book has dealt with all the basic subjects. Furthermore there are both questions to discuss and subjects to study at the end of each chapter. Students can improve their ability to think and to debate by dealing with these discussion issues alone on their own or in groups.

A good text book should not scare students. It should be student-friendly. It should inform the student about main concepts and subjects. The rest must be left to the students themselves. It should be economized, i.e. it should not include unnecessary information, however it should not turn out to be a short summary. It should neither underestimate the mental capacity of the students nor forget that the students are on their way to learn. Political Science has been set down considering these matters.

Özgürlüğün Kitaplığı İnternette...

www.liberte.com.tr

